

viribus, quibus pares non eramus. Victi sumus igitur: aut, si vinci dignitas non potest, fracti certe & abjecti. In quod tuum consilium nemo potest non maxime laudare, quod cum spe vincendi simul abjecisti certandi etiam cupiditatem: ostendisti que, sapientem & bonum civem initia belli civilis invictum suscipere, extrema libenter non persequi. Qui non idem consilium, quod tu, secuti sunt, eos videor in duo genera esse distractos. Aut enim renovare bellum conati sunt, ii qui se ⁴ in Africam contulerunt: aut, quemadmodum nos, victori sese crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, qui hoc fortasse humilis animi duceres; illud pertinacis. Factor, a plerisque, vel dicam ab omnibus, sapiens tuum consilium; a multis, etiam magni ac fortis animi iudicatum. Sed habet ista ratio, ut mihi quidem videtur, quendam modum: præsertim cum tibi nihil deesse arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter voluntatem. Sic enim intellexi, nihil aliud esse, quod dubitationem afferret ei, penes quem est potestas, nisi quod vereretur, ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere: cum appareat ipse quid fecerim. Sed tamen si jam ita constituisses, ut abesse perpetuo mallet, quam ea, quæ nolle, videre: tamen id cogitare deberes, ubicunque esses, te fore in ejus ipsius, quem fugeres, potestate: qui si facile passurus esset, te carentem patria & fortunis tuis, quiete & libere vivere: cogitandum tibi tamen esset, Romæ & domi tuæ, ⁵ cuiusmodi res esset, an Mitylenis aut Rhodi mallet vivere. Sed cum ita late pateat ejus potestas, quem veremur, ut terrarum orbem complexa sit: nonne mavis sine periculo domi tua esse, quam cum periculo alienæ? Equidem, etiam si oppetenda mors esset, domi atque in patria mallet, quam

⁴ In Africam] Ad Jubam regem, qui, Curione Cesarianarum partium duce interfecto, equitatum firmissimum, & elephantos plurimos habebat. Ideo Rulitiam eorum qui ad bellum auxilium confugerant, carpit Cic. epist. 6. lib. IX. Idem.

⁵ Cuiusmodi res esset] Qualiscunque status esset Reip. Censuo autem Ciceronem scripsisse: cuiusmodi res esset. Ut pro Sex. Rosc.

³⁴ Veror enim cuiusmodi et, T. Rosc. ut ita hunc videtur voluisse servare, ut tibi omnino non pepercerim. Sic advocat Priscian. l. 13. lib. III. de Finib. q. bis tamen omnibus eos antepono, cuiusmodi sunt, qui summum bonum in animo atque in virtute posuerunt. Nam in membranis cuiusmodi. Vulgo cuiusmodi. J. F. Gron.

in externis atque alienis locis. Hoc idem omnes qui te diligunt, sentiunt: quorum est magna, pro tuis maximis clarissimisque virtutibus, multitudo. Habemus etiam rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari nolumus. Nam etsi nullam potest accipere injuriam, quæ futura perpetua sit: propterea quod neque is, qui tenet rempublicam, patietur, neque ipsa respublica: tamen impetum prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Hi autem qui essent, auderem scribere, nisi te intelligere considerem. Hic te unius sollicitudines, unius etiam multæ & assiduæ lacrymæ C. Marcelli, fratris optimi, ⁶ deprecantur: nos cura, & dolore proximi sumus: precibus tardiores, quod jus adeundi, cum ipsi deprecatione egerimus, non habemus. Gratia tantum possumus, quantum victi. Sed tamen consilio, studio, Marcello non desumus. A tuis reliquis ⁷ non adhibemur: ad omnia parati sumus. Vale.

⁶ Deprecantur] Tuam salutem a Cesare precibus petunt. Deprecantur, vel cum expectamus aliquid, vel cum recusamus. Prior significatio patet hic, & in oratione pro Marcello: Cum, inquit, M. Marcellum, deprecantibus vobis, conseravit. Et ad Cornificium epist. 24. lib. XII. Senatus legatos non ad pacem deprecandam, sed ad bellum denun-

ciandum miserat, nisi legatorum nuncio paruisset. Alterius exemplum significationis unum illud pro Balbo, cum suppetant multa, recitabimus: Quiddam de communi condoleantia omnium nostrum, deprecanda malevolentie causa, deprecandum videtur. Manutius.

⁷ Non adhibemur] Nisi a fratre, ad consilium de tuo reditu capiendum. Idem.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

VIII. NEQUE monere te audeo præstanti prudentia virum; nec confirmare, maximi animi hominem, ¹ unumque fortissimum; consolari vero nullo modo. Nam si ea, quæ acciderunt, ita fers, ut audio; gratulari magis virtuti debeo, quam consolari dolore tuum. Sin te tanta mala reipublicæ frangunt, non ita abundo ingenio, ut te consoletur, cum ipse me non possim. Reliquum est igitur, ut tibi me in omni re eum præbeam, præsentemque, ut ad omnia, quæ

ARG. Laudata Marcelli prudentia, pollicetur officia sua, & ut domum, quicunque status reip. sit, revertatur, iterum admonet. Anno U. C. 707.

¹ Unumque fortissimum] Sic lib. XV. e-

piß. 16. quanquam quicum loquor? cum uno fortissimo viro. Philip. 11. 3. Tanquam mihi cum M. Crasso contentio esset, non cum uno gladiatore nequissimo. J. F. Gronov.

quæ tui velint, ita adim præsto, ut me non solum omnia debere tua causa, quæ possim, sed ea quoque, quæ non possum, ² putent. Illud tamen vel tu me monuisse, vel censuisse puta, vel propter benevolentiam tacere non potuisse: ut quod ego facio, tu quoque animum inducas: si sit aliqua res publica, in ea te esse oportere, iudicio hominum reque principem, necessitate cedentem temporibus: sin autem nulla sit, hunc tamen aptissimum esse etiam ad exulandum locum. Si enim libertatem sequimur; qui locus hoc dominatu vacat? sin qualemcunque locum; quæ est domestica sede jucundior? Sed mihi crede, etiam is qui omnia tenet, favet ingenii: nobilitatem vero & dignitates hominum, quantum ei res & ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura, quam statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum esse; fore cum tuis, ³ si modo erunt tui: sin minus, me certe in omnibus rebus satis nostræ conjunctioni amorique facturum. Vale.

² Putent] Pro putent, quod habent vulgati, leges, etiam putent. Corrad.

³ Si modo erunt tui] Quis non intelligit, carum suis Marcellum non fuisse? licet in obscuro causa sit. Ideo in epistola superiore: A tuis reliquis non adhibetur. Idque Marcellus ipse in suis literis significavit, in eo

loco: In summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui vere me saluti faverent, te cupidissimum mei, singulari remque benevolentiam mihi præstitisse cognovi. Manut. Marcelli epistolam a Manutio laudatam hoc libro habes, num. 11.

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

IX. **E**TSI perpauca ante diebus dederam Q. Mucio literas ad te pluribus verbis scriptas, quibus declaraveram, quo te animo conferrem esse oportere, & quid tibi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus, libertus tuus, proficisceretur, cujus ego fidem erga te benevolentiamque peripexeram, sine meis literis eum ad te venire nolui. Iisdem igitur de rebus etiam atque etiam hortor, quibus superioribus literis hortatus sum, ut in ea republica, quæcunque est, quam primum velis esse. Multa videbis fortasse, quæ nolis; non plura tamen, quam audis quotidie. Non est porro tuum uno

len-

ARG. Reditum in patriam Marcello fuerat, refutatis singulis, quæ dissuadere videban-

tur, præsertim quod nec aliter futurum fuisset, si vicissent Pompeiani. Anno U. C. 707.

sensu solum oculorum moveri: cum idem illud auribus percipias, ¹ quod etiam majus videri solet, minus laborare. At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non sentias; aut faciendum, quod non probes. Primum temporibus cedere, id est, necessitati parere, semper sapientis est habitum. Deinde non habet, ² ut nunc quidem est, id vitii res. Dicere fortasse quæ sentias, non licet: tacere plane licet. Omnia enim delata ad unum sunt. Is utitur consilio, ne suorum quidem, sed suo. Quod non multo secus fieret, si is rempublicam teneret, quem secuti sumus. An, qui in bello, cum omnium nostrum conjunctum esset periculum suo, certorum hominum minime prudentium consilio uteretur, cum magis ³ communem censemus in victoria futurum fuisse, quam incertis rebus fuisset? & qui nec te consule tuum sapientissimum consilium secutus esset, nec fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente, vobis auctoribus uti voluerit, nunc omnia tenentem, nostras sententias desideraturum censens fuisse? Omnia sunt misera in bellis civilibus: quæ majores nostri, ne semel quidem; nostra ætas sæpe jam sensit. Sed miserius nihil, quam ipsa victoria: quæ etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores, impotentioresque reddit: ut etiam si natura tales non sint, necessitate esse cogantur. Multa enim victori, eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda sunt. An tu non videbas mecum simul, quam illa crudelis esset futura victoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles, videres? Non,

Tom. VII.

Q

in-

¹ Quod etiam majus] Contra in epist. 13. Nec audio solum, quod ipsum esse miserum, sed etiam id ipsum video, quo nihil est acer-

² Ut nunc quidem est] Præsentem rei statum hoc loquendi genere veteres ostendebant: quasi dicerent, quid futurum sit, af-

firmare non licet: sed, ut nunc quidem est, res ita se habet. Idem.

³ Communem] Communem Latinis dicuntur comes, aliter civiler, qui nihil singulare ac præcipuum sibi tribuant præ aliis, qui non supra alios cives se extollunt, qui sunt populares, modesti, patientes juris legumque communium, sed & aliorum civium, utuntur consilio, qui non suo in omnibus hominumve. C. Nep. Att. 3. Hic aures se se gerebat, ut communis infans, per præcipuum videretur. Terent. Quenquam animo tam communi esse aut leni putas? Sueton. Claud. 21. Nec ullo spectaculo communiior, &c. Grævius.

inquires: ego enim ipse tenerem opes, & dignitatem meam. At erat tuae virtutis, in minimis tuas res ponere, de republica vehementius laborare. Deinde, qui finis istius consilii est? nam adhuc & factum tuum probatur, &, ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod & initium belli necessario secutus sis, & extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quod⁴ honesto otio teneris & statum, & famam dignitatis tuae. Nunc vero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria: nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius, nec eam multis claris viris orbatam, privare etiam aspectu tuo. Denique, si fuit magni animi non esse supplicem victori: vide, ne superbi sit, alpernari ejusdem liberalitatem: &, si sapientis est carere patria, duri non desiderare: &, si re publica non possis frui, stultum est nolle privata. Caput est illud, ut, si ista vita tibi commodior esse videatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. Magna⁵ gladiatorum est licentia: sed in externis locis minor etiam ad facinus verecundia. Mihi salus tua tantae curae est, ut Marcello fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus, & incolumitati, & vitæ, & fortunis tuis. Vale.

⁴ *Honesto otio*] Mitylenis, usurpatione & renovatione doctrinae. *Corradus.* ⁵ *Gladiatorum licentia*] Videtur aliquid Cicero divinasse. *Infra, epist. 12. Cellar.*

M. T. C. M. MARCELLO S. D.

X. **E**TSI nihil erat novi, quod ad te scriberem, magisque literas tuas jam expectare incipiebam, vel te potius ipsum: tamen cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quam primum venias. Venies enim, mihi crede, expectatus, neque solum nobis, id est, tuis, sed profus omnibus. Venit enim mihi in mentem, subvereri interdum, ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum nisi oculorum, profus tibi ignoscerem,

ARG. Hortatur Marcellum, ut reditum id ad rem ejus familiarem valde pertinet. maturet, jam a Cesare impetratum, cum Anno U. C. 708.

rem, si quosdam nolles videre; sed cum leviora non multo essent quæ audirentur, quam quæ viderentur; suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quam primum venire; idque¹ in omnes partes valeret; putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret, ostendi; reliqua tu pro tua prudentia considerabis. Me tamen velim,² quod ad tempus te expectemus, certiores facias. Vale.

¹ *In omnes partes*] Ad omnia. Ut epist. lib. XIII. *Hoc nullam ad partem vales scilicet.* lib. XI. ad Att. *Brundisii jacere, in cer. Manut.* ² *Quod ad tempus*] Non quotiesque, sed *omnes partes molissimum.* Et in epist. Vatinius, quo plano tempore. Sic epist. 5. lib. IX. *patet.* Contrarium illud epist. 10. ad Att. *Ad novis, pro novis.* Idem.

M. MARCELLUS M. CICERONI S. D.

XI. **P**LURIMUM valuisse apud me tuam semper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio potes existimare. Cum mihi C. Marcellus, frater amantissimus mei, non solum consilium daret, sed precibus quoque me¹ obsecraret: non prius mihi persuadere potuim, quam tuis est effectum literis, ut uterer vestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, vestrae literæ mihi declarant. Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quod ab optimo sit animo; tamen hoc mihi multo jucundius est, & gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui vere meæ saluti faverent, te cupidissimum mei, singularemque mihi benevolentiam præstitisse cognovi. Reliqua sunt ejusmodi, quibus ego, quoniam hæc erant tempora, facile & æquo animo carebam. Hoc vero ejusmodi esse statuo, ut sine talium viroam & amicorum benevolentia, neque in adversa, neque in secunda fortuna quisquam vivere possit. Itaque in hoc ego mihi gratulor. Tu vero ut intelligas, homini amicissimo te tribuisse officium, re tibi præstabo. Vale.

Q. 2. SER.

ARG. Marcellus significat, se plus Ciceronis, quam fratris, hortatu commotum in sibi admodum placere, & gratam semper causa reditus fuisse: literas etiam, restitutionis nuncias, & gratulationem, & ami- Anno U. C. 707. ¹ *Obsecraret*] N. Scelii codex, *obsecraret.*

SER. SULPICIUS M. CICERONI S. D.

XII. **E**TSI scio non jucundissimum nuntium me vobis allaturum; tamen quoniam casus & natura in nobis dominatur, visum est faciendum, quoquo modo res se haberet, vos certiores ut facerem. A. d. x. Kal. Jun. cum ab Epidauro Piræum navi advectus essem, ibi Marcellum, collegam nostrum, conveni; eumque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die cum ab eo digressus essem, eo consilio ut ab Athenis in Bœotiam irem, reliquamque jurisdictionem abolverem, ille, uti ajebat, supra Maleas in Italiam versus navigaturus erat. Postridie ejus diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem, circiter hora decima noctis P. Postumius, familiaris ejus, ad me venit, & mihi nuntiavit, M. Marcellum, collegam nostrum, post cœnæ tempus, a P. Magio Chilone, familiari ejus, pugione percussus esse, & duo vulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem: sperare tamen eum vivere posse. Magium se ipsum interfecisse: postea se a Marcello ad me missum esse, qui hæc nuntiaret, & rogaret uti cogerem medicos. Coegi, & e vestigio eo sum profectus prima luce. Cum non longe a Piræo abessem, puer Acidini obviam mihi venit

cum

ARG. M. Marcelli eadem, perfecto narrationis exemplo ita nuntiat, ut antecedentia, media, consequentia ordinatim exponat. Anno U. C. 708.

1. *Supra Maleas*] Veteres libri omnes, *Majas*; non *Maleas*, quod omnino mendosum est. *Maleam* autem Virgilius, Livius, omnes denique nominant: *Maleas* vero unus, quod sciam; Plinius junior in epist. ad Trajanum lib. 10. Græcis verbis, *ἠπείρ Μαδάρας*. Quod si legatur hic *supra Maleas*, interpretemur, superato Malearum promontorio, Laconicæ provinciæ, navigantibus valde periculoso. *Manus*. Hæc erat conjectura Victorii, quam receperunt omnes fere editiones, & id quidem merito. Nihil enim est certius & liquidius, si quis Plutarchi (in *Arato*) Pliniquè loca consideret, quæ is attulit. Videtur autem locutus fuisse tria

Græcis Latinisque, quæ significabant cursum ex Agiæ & Græciæ in Italiam per *Maleam*, sive ad *Maleam* appellerent naves, sive illic confederent ex Græciæ in Italiam profecturi, sive ita navigationem inlitterent ut illud promontorium præterveherentur non longe. *Grævu*.

2. *Seipsum interfecisse*] Quod eum commisi facinoris poneret. Causam necis Cicero ignorat epist. 10. lib. XIII. ad Attic. Valerius hanc ponit lib. 9. cap. XI. quod cum esset Marcello Magius verere conjunctus amicitia, eique in Pompejana militia comes fuisset; indignaretur aliquos sibi amicorum ab eo præferri. *Manus*.

3. *Puer*] Servus *Acidini*: Maniliorum cognomen fuit *Acidinus*. Constat ex lib. 2. de Orat. & lapidibus Capitaliis. *Idem*.

cum⁴ codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suum obisse. Ita vir clarissimus ab homine deterrimo acerbissima morte est affectus: & cui inimici propter dignitatem pepercerant, inventus est amicus, qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi. Inveni duos libertos, & pauculos servos. Reliquos ajebant profugisse, metu perterritos, quod⁵ dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. Coactus sum in eadem illa lectica, qua ipse delatus eram, meisque lecticariis in urbem eum referre: ibique pro ea copia, quæ Athenis erat, funis ei satis amplum faciendum curavi. Ab Atheniensibus locum sepulturæ intra urbem ut darent, impetrare non potui, quod⁶ religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquam concesserant. Quod proximum fuit, uti in quo vellemus eum gymnasio sepeliremus, nobis permiserunt. Nos in nobilissimo orbis terrarum gymnasio Academiæ, locum delegimus, ibique eum combussimus: posteaque curavimus, ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent. Ita, quæ nostra officia fuerunt,⁷ pro collegio & propinquitate, & vivo & mortuo omnia ei præstitimus. Vale.

D. pr. Kal. Jun. Athenis.

4. *Codicillis*] Codicilli, tabellæ ceratæ erant, in quibus stylo pangebatur: a *Codice*, id est, arboris libro: nominati. De codicillis Plinius, lib. XIII. cap. 13. & XXXIII. 1. *Idem*.

5. *Dominus eorum*] Servis enim capitale erat, qui dominum non defendissent, ut ex

Ulpiani verbis, Syllanum S. C. interpretantibus, cognoscitur. *Idem*.

6. *Religione se impediri*] Nam lex XII. tabularum, de Solonis legibus translata ita habet, *In urbe ne sepelito, neve urito*. Cor. 7. *Pro collegio*] Consulatus. *Idem*.

M. T. C. P. NIGIDIO FIGULO S. D.

XIII. **Q**UÆRENTI mihi jamdiu quid ad te potissimum scriberem, non modo certa res nulla, sed ne genus

ARG. Exultantem Nigidium consolatur, quantum potest qui in eadem causa fuit. Spem tamen futuri reditus ex certis signis facit: conditionis pristinae facere non potest. Ideoque utramque forum ex æquo fe-

rendam hortatur. Anno U. C. 707.

1. *Nigidio Figulo*] De *Nigidio* ipso, quæ legendæ animadvertimus, hæc sunt. Scripsit libros de Animalibus, ut ostendit lib. III. Macrobius: & Plinius bis lib. XXIX. cap. 4. &

nus quidem literarum usitatum veniebat in mentem. Unam enim partem, & consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfeceratque fortuna, ne quid tale scribere possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam, & miserum, & his temporibus consentaneum genus literarum. Id quoque deficiebat me: in quo² debebat esse aut promissio auxilii alicujus, aut consolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat. Ipse enim³ pari fortuna abjectus, aliorum opibus⁴ casus meos sustentabam; sapiusque mihi veniebat in mentem queri, quod ita viverem, quam gaudere, quod viverem. Quanquam enim nulla me ipsum privatim pepulit insignis injuria: nec mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non ultero mihi Cæsar detulerit; tamen nihilominus eis conficior curis, ut hoc ipsum quod maneam in vita, peccare me existimem. Careo enim cum familiarissimis multis, quos aut⁵ mors eripuit nobis, aut distraxit⁶ fuga: tum omnibus amicis, quorum bene-

volentiam

4. & 6. ejus utitur testimonio: librum de Exis, ut in Gellio lib. XVI. cap. 6. legitur: commentarios Grammaticos, ut idem Gellius lib. XIX. cap. 14. & Nonius prodidit: Interpretatus est comedias Terentii, teste Donato. Videtur etiam scripsisse de Deis, quantum ex Arabio licet conicere: qui ejus testimonio in mentione Matris Deum, Neptuni, Apollinis & Jovis utitur lib. III. Hæc de scriptis: de doctrina subjungam. Gellius Varroem & Nigidium doctrinarum culmina lib. XIX. cap. 14. appellat, & idem lib. XIII. cap. 24. in discipulis doctrinarum omnium præcellentem nominat; & lib. IV. cap. 9. hominem juxta M. Varroem doctissimum: Macrobius autem maximum rerum naturalium indagatorem, lib. III. idem lib. VI. hominem omnium bonarum artium disciplinæ egregium. Servius quoque Honoratus hæc de eo tradidit, Nigidius Fulgus solus post Varroem, licet Varro præcellat in theologia, hic in communibus literis: nam utroque utrumque scripserunt. Nonius quoque, Nigidius, inquit, studii bonarum artium præclarissimus. Nemo tamen illum melioribus extulit laudibus quam Cicero ipse idem ejus amicissimus. Nam in prologo libri de Universitate; Fuit, inquit, vir ille cum cæteris artibus, que quidem di-

gna libero essent, ornatus omnibus, tum ætate investigator & diligens earum rerum, que à natura involute videntur. Denique sic judica, post illos nobiles Pythagoreos, quorum disciplina extincta est quodam modo, tunc extitisse qui illam renovaret. Suetonius ait illum, cognita hora qua natus erat Augustus, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Manutius Joan. Rugestius Var. Lect. III. 16. ubi Fragmenta ejus collegit. Grævius.

2. Debebat] Meus primus, debent, quod Gronovio merito probatur. Idem.

3. Pari fortuna abjectus] M. afflicto, non abjectus. Sic alibi apud Ciceronem, magna desperatione abjectus, magna molestia abjectus, tot tantisque difficultatibus abjectus.] F. Gronovius.

4. Casus meos sustentabam] Nunc sustentari se dicit aliorum opibus, id est, eorum auctoritate & gratia, quos veteri sibi necessitudine connectens, plurimum ob victoriarum societatem posse apud Cæsarem intelligebat. Manutius.

5. Mors] Perierant Pompejus, P. Lentulus, M. Cato, &c. Manutius.

6. Fuga] Fugerant, post Africanum bellum, in Hispaniam ad Pompeji liberos multi. Idem.

volentiam nobis conciliarat per me quondam, te socio, defensa republica, verforque in eorum naufragiis & bonorum direptionibus: nec audio solum, quod ipsum esset miserum, sed etiam video, quo nihil est acerbius, eorum fortunas dissipari, quibus nos olim adjutoribus⁸ illud incendium extinximus: & in qua urbe modo gratia, auctoritate, gloria florimus, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius Cæsaris summam erga nos humanitatem: sed ea plus non potest, quam vis & mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbis iis rebus omnibus, quibus & natura me, & voluntas, & consuetudo assuefecerat, cum cæteris, ut quidem video, tum mihi ipse displiceo. Natus enim ad agendum semper aliquid dignum viro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem: & qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam fontibus opulari poteram, nunc P. Nigidio, uni omnium doctissimo & sanctissimo, & maxima quondam gratia, & mihi certe amicissimo, ne benigne quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est literarum genus. Reliquum est, ut consoletur, & asseram rationes, quibus te a molestiis coner abducere. At ea quidem facultas vel tui, vel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quæ ab exquisita quadam ratione & doctrina proficiscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti & sapienti homine dignum, quid gravitas, quid altitudo animi, quid acta tua vita, quid studia, quid artes, quibus a pueritia floruisti, a te flagitent, tu videbis. Ego quod intelligere & sentire possum, quia sum Romæ, & quia curo attendoque, id tibi affirmo, te in istis molestiis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos sumus, fortasse semper fore. Videor mihi perspicere primum ipsum animum, qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam. Non scribo hoc temere. Quo minus familiaris sum, hoc sum ad investigandum

dum

7 Te socio] Plutarch. in Cicer.

8 Illud incendium] Catilinæ conjurationis.

nem: qua, tanquam incendio, nisi nos ope tulissimus, resp. deflagasset. Idem.

dum curiosior. Quo facilius, ⁹ quibus est iratior, ¹⁰ respondere tristius possit, hoc est adhuc tardior ad te molestia liberandum. Familiæres vero ejus, & ii quidem, qui illi jucundissimi sunt, mirabiliter de te & loquuntur & sentiunt. Accedit eodem vulgi voluntas, vel potius consensus omnium. Etiam illa, quæ minimum nunc quidem potest, sed possit necesse est, respública, quæcunque vires habeat, ab iis ipsis quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut jam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram: nam & complectar ejus familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum sunt, & in ipsius consuetudinem, quam adhuc meus pudor mihi claudit, insinuo: & certe omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire posse. In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo. Cætera, quæ tibi a multis prompta esse certo scio, a me sunt paratissima. Nihil in re familiarium mea est, quod ego meum malim esse, quam tuum. Hac de re, & de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te, id quod ipse confido, sperare malo esse usurum tuis. Extremum illud est, ut te orem & obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quæ ab aliis magnis viris accepisti, sed illa etiam, quæ ipse ingenio studioque peperisti. Quæ si colliges, & sperabis omnia optime, & quæ accident, qualiacunque erunt, sapienter feres. Sed hæc tu melius, vel optime omnium. Ego, quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia, diligentissimeque curabo: tuorumque ¹¹ tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam confervabo. Vale.

⁹ Quibus est iratior] Propter bellum in Africa renovatum. *Manutius.*

¹⁰ Respondere tristius] Veniam precanti-

bis negare. *Idem.*

¹¹ Tristissimo meo tempore] Cum ejectione a Clodio exularem. *Idem.*

M. T. C.

M. T. C. C. N. PLANCIO S. D.

XIV. **B**INAS a te accepi literas Corcyræ datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses me meam pristinam dignitatem obtinere; alteris dicebas te velle, quæ egissem, bene & feliciter ¹ evenire. Ego autem, si dignitas est bene de republica sentire, & bohis viris probare quod sentias, obtineo dignitatem meam. Sin autem in eo dignitas est, si, quod sentias, aut re efficere possis, aut denique libera oratione defendere, ne vestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis: agiturque præclare, si nosmetipsos regere possimus, ut ea, quæ partim jam adfunt, partim impendent, moderate feramus: quod est difficile in ejusmodi ² bello, cuius exitus ex altera parte ³ eadem ostentat, ex altera servitutem. Quo in periculo nonnihil me consolatur, cum recorder, hæc me tum vidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo adversas, pertimescebam: videbamque, quanto periculo de jure publico disceptaretur armis. Quibus si vicissent ii, ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate adductus accesseram; tamen intelligebam, & iratorum hominum, & cupidorum, & insolentium, quam crudelis esset futura victoria: sin autem victi essent, quantus interitus esset futurus civium, partim amplissimorum, partim etiam optimorum, qui me hæc prædicentem, atque optime consulentem salutis suæ, malebant nimium timidum, quam satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo quod egerim, gratularis: te ita velle cer-

Tom. VII.

R

te

ARG. Plancius bis Ciceroni, & de recuperata per Cæsarem dignitate, & de nuptiis cum virgine, dimissa Terentia, initis gratulatus fuerat. Utriusque literis una epistola respondit Cicero: prioribus, non esse pristinam dignitatem, quam receperat: alteris, quæ causa fuerit novi consilii ineundi. Tandem solatur Plancium exulantem, eique nihil, præter communem calamitatem timendum esse confirmat, cui sua denique officia pollicetur. *Anno U. C. 708.*

¹ Evenire] De Publiliæ matrimonio, quam sexagenarius virginem duxit, dimissa

Terentia, quia rem domesticam, ipso absente, negligenter administraverat; præter alias causas, quæ commemorantur a Plutarcho. *Quintilianus lib. 6. cap. de risu, cum Cicero objurgaretur, quod virginem jam senex duxisset, respondisse ait, Cras erit mulier.* Sed & hæc ab eo dimissam Plur. & Dio prodiderunt. *Manus.*

² Bello] Africano: quod Scipio Pompeij focer, & M. Cato, fredi Jubbæ regis auxiliis renovaverant. *Manus.*

³ Eadem] Eadem a Pompejanis timeret, a Cæsare servitutem. *Idem.*

te scio: sed ego tam misero tempore nihil novi consilii cepissem, nisi in reditu meo nihilo meliores⁴ res domesticas, quam rempublicam offendissem. Quibus enim, pro meis immortalibus beneficiis, carissima⁵ mea salus & mea fortuna esse debebant: cum propter eorum⁶ scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil infidiis vacuum viderem, novarum me necessitudinum fidelitate contra veterum perfidiam muniendum putavi. Sed de nostris rebus satis, etiam nimium multa. De tuis velim, ut eo sis animo, quo debes esse, id est, ut ne quid tibi præcipue timendum putes. Si enim status erit aliquis civitatis, quicumque erit, te omnium periculorum video expertem fore. Nam⁷ alteros tibi jam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te voluntate sic velim iudices, me, quibuscunque rebus opus esse intelligam, quanquam videam qui sim hoc tempore & quid possim; opera tamen, & consilio, studio quidem certe, rei, famæ, salutis tuæ præsto futurum. Tu velim, & quid agas, & quid acturum te putes, facias me quam diligentissime certiorem. Vale.

⁴ *Res domesticas*] Dimissam ab eo Terentiam ait Plutarchus, quia rem familiarem, ipso absente, male tradidisset, ærisque plurimum alieni contraxisset: quod ut dissolveret, virginem Publiliam, admodum divitem in tutelam sibi traditam, suadentibus amicis, uxorem sibi duxit. *Manus.*

⁵ *Mea salus & mea fortuna*] In fortunis uxorem accusat; in salute Quintum fratrem, fratrisque filium; qui vehementer illum,

post Pharalicam pugnam, apud Cæsarem oppugnarunt, cum se dicerent auctore Marco adversus illum arma cepisse. Ad Att. lib. XI. epist. 5, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 21. *Idem.*

⁶ *Scelus*] Et hoc in fratrem potius fratrisque filium, quam in uxorem, confertur. Scelus Quinti fratris nominat etiam in epist. 21. lib. XI. ad Att. *Idem.*

⁷ *Alteros*] Cæsarianos.

M. T. C. C. N. P L A N C I O S. D.

XV. **A**CCEPI perbreves tuas literas, quibus id, quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognovi autem id, quod mihi dubium non fuit. Nam quam fortiter ferres communes miseras, non intellexi, quam me amares, facile perspexi, sed hoc scieram. Illud si scissem, ad id meas

litte-
ARG. Hortatur, ut communem fortunam eoque in se animo sit, quo fuerat semper. fortiter ferat, nec propriam sibi postulet: *Anno U. C. 707.*

literas accommodavisset. Sed tamen et si antea scripsi, quæ existimavi scribi oportere, tamen hoc tempore breviter commonendum putavi, ne quo periculo te proprio existimares esse: in magno omnes, sed tamen in communi, sumus. Quare non debes aut propriam fortunam & præcipuam postulare, aut communem recusare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me præstare possum. Vale.

